

POLELO KA KHOMIŠINARE WA SARS EDWARD KIESWETTER GO KOPANO YA BORADITABA YEO E BEGO E SWERWE KA LABOBEDI 5 MEI 2020

KA BOIKOKOBETŠO KE KGOPELA TSHWARELO KA GE KE NA LE TŠE DINTŠI TŠEO KE TLO BOLELAGO KA TŠONA LE LENA GAMMOGO LE SETŠHABA

DINTLHA TŠEO KE TLO GO DI AKARETŠA:

A. SARS e fotola go Ditlhotlo tša Gabjale tša Covid-19

1. Dipeakanyo tša go šoma
2. Peakanyo ya Ditseno

B. Setlha sa go Faela sa Motšhelo wa Letseno la Mong 2020/21

C. Kakaretšo e kopana ya dikgwedi tše 12 ge sale ke thwalwa ka la 1 Mei 2019

Dumelang gape le amogetše go kopano ya rena ya boraditaba.

Tše dintši di fetogile mo dikgweding tše 2.5 tša go feta go tšweletša sehloa sa ngwaga wo o šetšego o itemogetše ditlhotlo tše dintši pele ga COVID-19 le theogo ya dipeeletšo. Re šetše re na le dibeke tše tlhano go ya go ngwaga o moswa wa ditšhelete, gape nnete e thoma go tlhagelela ka ge Mmušo o leka go dira tekanetšo go tša maphelo gape ka go le lengwe go lebeletšwe mahu a mantši, ka ditlhotlo tša selegae le tša ekonomi ka lehlakoreng le lengwe.

Ke rata go thoma ka ditlhotlo tša gabjale tše di tlhagišitšwego ke Covid-19, kudu ka fao di amilego peakanyo ya mošomo wa rena gammogo le kamano ya go koleka ditseno tša motšhelo.

1. DIPEAKANYO TŠA MOŠOMO KA FASE GA COVID-19

Lefase ka bophara, Afrika Borwa le SARS re lebane le ditlhotlo tšeo re bego re sa di letela gape re ikhwetša re šaretšwe. Go tloga mathomong, ke rata go bolela gore go ikhwetša re šaretšwe ga go re gore swanetše go gatela pele ntle le leano. Se se ra gore re tšwelapele ka tlhokomelo, re diriša tšohle tše di hwetšagalago, gape re dula re le komana madula a bapile mabapi le tshedimošo emphsha gape se bohlokwa ke go laetša boikokobetšo, maikemišetšo a go ithuta, le maiteko a go leka phethagalo ge bothata bo gola.

Bjale re tlo tšwelapele ka mokgwa wo ka SARS, gape ke rata go laetša bokgoni bjo ke se nago bjona bja go leboga bošomi kanna bao ba gatetšego pele ka go tšweletša dikarabo tšeo SARS e di dirišago go šomana le ditlhotlo tša gabjale.

Ka fase ga Melao ya Taolo ya Kotsi, Khomišinare wa SARS o laoletše go laetša gore ke ditirelo dife tšeo SARS e di tšea bjale ka tše di hlokegago. Bontši bo botšišitše gore ke ka lebaka la eng ditirelo tša SARS di nyakega mo nakong ye. Nnete ke gore, ye ke nako e bohlokwa kudu ya go fana ka tirelo ya tagafara ya rena.

Go feta dinako tše ka moka:

1. Mmušo o nyaka ditseno tša motšhelo go fana ka kimollo yeo e hlokegago go dikgwebo le batho ka noši, gape kudu go hlokomela bašomi ba tša maphelo, le bašomi ba bangwe ba tša kalafo le bašomi ba tirelo ya pele bao ba thwadilwego - maemo a gabjale a tikologo ya ekonomi a tloga a goga boima.
2. Dikgwebo tše dintši le batho ka noši ba tloga ba nyaka dipušetšomorago tša ditefelo - tšeo di hlokegago go re SARS e di lefele ka go dira mošomo o hlokegago wa tiišetšo le phethagalo le go laola dikotsi tšeo di nyalelanago le dipušetšomorago tša ditefelo - maswabi ke gore re sa šomana le tirišompe ya mokgwatšhomo wa tefelamorago
3. Baofisiri ba rena ba Khastomo ba ile ba swanela ke go tiišetša gore dihlokwa ka moka le di dirišwa tša maleba (PPE), didirišwa tša kalafo le diphepo gammogo le dithoto tša go dumelelwa di ka sepetša ka tumelelo ya semolao ka boema bja go tsena mo nageng.
4. Gape re ile ra tlamega go beakanya mekgwatšhomo ya rena ya tshepetšo ya taolo go laola magato ka moka a kimollo ya metšhelo yeo e begilwego ke mmušo.

Mo nakong ye, go dula go le bohlokwa gore balefela motšhelo ka moka ba obamele tefelo ya motšhelo.

Se se ra gore:

- Ba swanetše go ngwadiša ge ba tlamegile go ya ka molao;
- Go romela ditaodišo tša motšhelo le khastomo, dipušetšo tša motšhelo, le dithomelo tše dingwe tša maleba ge go hlokega.
- Go dira dipeakanyo tše di hlokegago tša tefelo ge go swanetše, ntle le ge ba šetše ba dirile peakanyo ya tefelo yeo e dumeletšwego le SARS.

COVID-19 e laetša gore re swanetše go lekola ka fao re šomago ka gona. Ke rata go bolela le MaAfrika Borwa gore re tlamegile go dira tekano ya tagafara yeo e nyakegago bjale ka ge

ke šetše ke hlalositše, ka dikotsi tša maphelo go bašomi ba rena le balefela motšhelo, bagwebi le ditsebi tša motšhelo

Na re dirile eng go lekola gape mošomo wa rena?

- Re tšere magato a go fetšetša ditirelo tša rena go balefela motšhelo go ditirelo tša ditšitale
- Re beakantšelewa tshepetšo ya rena go mpshafatšo e tlwaelegilego

Ke tla fa tthaloso ya enngwe le ennge ge ka tšhielano:

2. Sa mathomo, bjale ka karolo ya PONELOPELE ya rena ya 2024 re ikgafile go aga "SARS ya sebjalebja, ka bohlale bja go tšwapele, ya go tshephiwa gape ya go kganakganelwa". Re phethile go diriša tšhaparego ya COVID go gatela pele ka mošomo wa rena re nepile ponelopele ye. Ke tloga ke thakgetše go bolela gore dihlopha tša rena tša theknolotši le taolo ya data di šomile ka thata gomme ba tlaleleditše ditsenyatšhomong tše 30 tša tlaleletšo go tirišo ya ditšitale go akaretša:

1. **Ngwadišo ya go šoma ka go itiriša bakeng sa PIT** - dingwadišo tša go nyaka go lekana le tše 6 000 di šetše di dirilwe
2. **Tsebišo ya Ngwadišo bakeng sa VAT** e hwetšagala go e-filing, go dumelela barekiši ba VAT go lebelela, go gatiša le go boloka Ditsebišo tša bona tša Ngwadišo - tša palo ya go nyaka go lekana le 5000 e nolofaditšwe
3. Balefela motšhelo ba ka diriša **mokgwatšhomo wa e-filing wo o mpshafaditšwego** go:
 1. Lekola maemo a bona a obamelo
 2. Lekola dintlha tša bona tša ngwadišo
 3. Tlatša bohlatse bja ngwadišo
 4. Go hwetša setatamente sa akhaonte – batho ka noši le dikgwebo
4. Ba fo se faele gabjale ba ka **romela ditokumente tša thekgo** ka inthanete/wepsaete - go dirilwe dithomelo tša go feta 1200 go fihla ka letšatšikgwedi la bjale
5. **Re fegile hlokagalo ya go botšišiša bakeng sa VAT** bjale ka dinyakwa tša pele go ngwadišwa gore di dirwe ka morago ga ngwadišo - ke balefela motšhelo ba palo ya go nyaka go fihla go 3000 bao ba dirilego bjalo
6. Re tšweleditše **tshepetšo ya tatelano ya tiišetšo ya dintlha tša go pank** ka go diriša tswalano ya data yeo e mpshafaditšwego le tiišetšo yeo e theilwego ka ekišo ya bohlale - palo ya 14 800 e šetše e phethagaditšwe
7. Go kaonafaditšwe **tshepetšo bakeng sa ditaetšo tša inthanete** fao balefela motšhelo ka noši goba ditsebi tša bona tša motšhelo di ka dirago kgopelo ka e-filing,

8. Re **kopantše mokgwatšhomo wa rena wa emeile** le mokgwatšhomo wa rena wa taolo ya kgetsi wa go itiriša go dumelela balefela motšhelo ba rena gore ba kgone go romela dipotšišo nyakišišo ka emeile - se se thušitše bašomi ba rena bao ba šomago ba le ka gae go rarolla mathata a dipotšišo tša motšhelo - palo ya go nyaka go lekana le 5000 e šetše e thušitšwe
 9. Go **tsebagaditšwe mokgwatšhomo wa go šoma ka inthanete** bakeng sa balefela motšhelo le ditsebi tša motšhelo tšeo di dulago di gapeletša le go fetogela go ditirišo tša rena tša ditšitale - re dirile se go efoga methaladi ye metelele go makala a rena le go thekga magato a maphelo a setšhaba le go ema ka go katologana.
 10. **Go kaonafaditšwe diwepsaete** tša rena ka tshedimošo ya kgontšhagalo le di Dipotšišo le Dikarabo (FAQ's) go thuša balefela motšhelo, bagwebi le ditsebi - phethagalo ya 1,34 million, of yeo 80k e bego e nyalelana le Covid-19
 11. Gabjale re **gare re akanyetša wepsaete ya rena** to kaonafatša mararankodi le tsenyatšhomong go e lekanyetša le leswao la rena leo le tsošoloditšwego leo le tlo tlhomiwago go se go ye kae.
 12. Re tla bega dikaonafatšo tša tlaleletšo ge di phethagaditšwe .
3. Sa bobedi, ka go sekegela melao ya kiletšo ya **mesepelo re fetošitše dipeakanyo tša rena tša go šoma** ka tsela ye:
1. Re tsebagaditše dipeakanyo tše nne tša setheo le semetsing:
 1. Go tšea magato a **kgokaganyo go bengmešomo**, re diriša dikgokaganyo tša go fapana le dikanale, go akaretša mangwalo a mong le dipoledišano tša “fireside” go tšwa go nna, ka ge maemo a golela godimo go dira temošo ya Covid-19, go ba tsebiša ka peakanyo ya mošomo, gape go dula ba tsebišwa le go ba fa tshedimošo le tiišeletšo ya go ya go ile.
 2. Ka matšato **ketapele ya mokgatlo wa bašomi** e amilwe go dira makga gore ba kgone go hwetša taetšo ya go hleka go rena le go tsebiša bašomi ka ga dipeakanyoleswa tša mošomong, le go re ga poelomorago fao go thatafilego goba mo dingongorego kgatlhanong le mongmošomo di tšweletšego.
 3. **Lesolo la Operations Bridge** le tlhomilwe go sepetša ditiragalo tša tšatši ka tšatši le go tiišetša tekanyo ya ka maleba magareng ga dinyakwa tša balefela motšhelo le bokgoni bja rena bja go fetola, go kgonthiša tshepetšo ya mošomo go rapalala le setheo, le go thekga balaodi ba mošomo wa pele.
 4. Go **tsebagaditšwe ditshepetšo tša go lekola ka gare go dira mošomo** o be bobebe le go fetogela go “go šoma ka tsela e mphsa”, gape le go fa bašomi thekgo ka go ba tsebagatša, go ba thuto le tlhahlo.

5. Go tlhomilwe palo ya go **šoma ka inthanete fao dihlopha** tša akanyetšo, kgontšhagalo le thekgo di dirilego platfomo ya go sepetša mošomo, gammogo le go beakanyaleswa dipholisi le maemo a tshepetšo ya mošomo go thekga “go šoma ka tsela e mphsa”.
6. **Go tlhomilwe Sehlopha Tšhomo sa Covid-19** sa go ithuta ka melawana, ditlwaetšo tše kaone kaone tša tekolo, go ela boitokišo bja rena bja mošomong le go eletša Khomišinare.

2. **Ka tlaleletšo, re:**

- Dumeletše bontši bja bašomi ba rena bao ba sego llifing, **go šoma ba le ka gae** go hlomphe mangwalo le moya wa kiletšo mebileng.
- Tsebagaditše **šetšulu ya go šoma ka go tšhentšhana** go fokotša maemo a bašomi go disenthara tša kgokaganyo go ya go maemo a go tlwaelega a tee tharong, gape gannyane re okeditše maemo a bašomi go ya ka bokgoni bja rena bja go phethagatša go ema ka go katologana.
- Tlhahla le go thuša balefela motšhelo, bagwebi le ditsebi ka **di-Contact Centre** tša dikgokaganyo go fetšetša mešomo go ditšitale, ka ge re ba hlohleletša go “go diriša inthanete”.
- **Diketelo tša go fokotšega** go makala a rena ka go phethagatša mokgwa wa go beakanya kopano pele ga nako, gape ba ka tla fela ge peakanyo e tšeditšwe.

3. **Bašomi bao ba šomago ka gae, mo go hlokegago ba filwe:**

- Phihlelelo ya emeile le kgokaganyo ya datat,
- Phihlelelo ya mokgwatšhomo kgolowa SARS ka phihlelelo ya netweke ya praebete ya bokgabo.

4. Ka hlokego nako le nakoi, fao bašomi ba **hlokago go tla ka sebele diofising tša SARS**, go dira mošomo wo o hlokegago, re:

- Tlhomile magato a tlhoko a maphelo a setšhaba ka ge a laeditšwe ke Tona ya Maphelo, gape le maphelo a go šoma ao a laeditšwego ke Kgoro ya Mešomo.
- Beakantšeleswa dikgoba tša go šomela le tša setšhaba go tšea magato ao a hlokegago a go ema ke go katologana.

5. Nako ye ka moka maemo a bašomi ba rena a fetofile tloga go 15% go ya go 30% ka nako ya mathomo ya kiletšo ya mesepelo, gape gabjale re oketša maemo a go šoma

gannyane gannyane go tiišetša gore re kgona go šoma botse le balefela motšhelo le go fana ka ditirelo go ya ka tagafara ya rena.

6. Re dula re le komana madula a bapile le go fetolela go mabaka ao a dulago a golela godimo.
4. Mmušo o begile palo ya Magato a Kimollo ya Motšhelo, gomme re ile ra tlamega go beakanya mekgwatšhomo ya kgwekgwe ya taolo ya rena go tiišetša thelelo ya tirelo go ralala le setheo sa rena.
5. Mo nakong ye SARS gape e amogetše palo ya dikgopelo go tšwa go dikgoro tše dingwe tša mmušo go ša thušo, go lekanetša data ya rena ya go tswalanya bokgoni, kudu ka thekgo ya go kaonafatša dikimollo tše mmalwa

Mabapi le nolofatši ya kgwebo ka nako ya kiletšo ya mesepelo, magato a mmalwa a beilwe go fihlelela ditebo tša go nolofatša kgwebo ya go dumelelwa, mola go šetšwa prothokholo ya polokego go šireletša baofisiri ba rena ba ditirelo tša pele ba khastomo. Tše di akaretša:

1. Ditaodišo tša khastomo di dumelela bagwebi go romela ditaodišo le diphemiti tša go tšweletšwa ka go itiriša go nolofatša kgwebo ya maleba mola go fokotšwa kamano matsogo magareng ga baofisiri ba Khastomo le Bagwebi.
2. Re phethagaditše magato a go šireletša baofisiri ba rena go akaretša:
 - Go sanethaesa mafelo a mošomo
 - Didirišwa tša Tšhireletšo tša Mong tša bašomi ba ditirelo tša pele
 - Tirišo ya didirišwa tša go se tsenelele bakeng sa ditlhalobo tša sebele
3. Kamano ya katološo le baswarakabelo go hlalosa kiletšo ya mesepelo le melao yeo e dirišwago ya kimollo.
4. Go tšea kgato ka go amana le diagente tša go amana le mmušo:
 - Go nolofatša mosepelo wa dithoto le go efoga pitlagano go boema bja go tsena ka nageng
 - Tiišeditše mosepelo wa dithoto go ya le go tšwa ka dinaga mabapi go ya ka melawana yeo e beetšwego

Re lemogile ditiragalo tša go tšwelapele tša kgwebo yeo e sego molaong gomme go dirilwe dikgolego tše mmalwa le go amoga dithoto ka Aprele.

- **43 Dikgolego di akaretša** (se sengwe le se sengwe go tloga ka sekerete go ya go dimaseke).
- **17 Tshwaro** ya boleng bja **R2.6 million bontši e be e le** disekerete, dinotagi le diaparo tša ekišo le dieta.

2. TAOLO YA DITSENO & TIRO

Go šoma ga Motšhelo & Ditseno tša Khastomo go amilwe kudu mo nakong ye Seswantšho se se tšwelela go ya pele gomme se tla šongwa gape, eupšwa e tla ma mošomo wa:

1. Kakaretšo ya maemo a ekonomi ya Afrika Borwa a lebile go tlhohlo ya Covid-19, eupša a gakatšwa ke theošo ya maemo a dipeeletšo ke diagente tše pedi tša go akanya
2. Kamano e itseng ya Magato a Kimollo ya Motšhelo ya Covid-19
3. Diphetho tšeo di dirilwego ke mmušo ka go Magato a mmalwa a Kiletšo ya mesepelo ao a amago bokgoni bja ekonomi thwii gammogo le ditiragalo tša ekonomi
4. Kamano kakaretšo go Obamelo ya tikologo

1. Kakaretšo ya Maemo a Ekonomi ya Afrika Borwa, Kamego ya Theošo ya kreiti ya ekonomi & Covid-19

1. Bekeng ya fo feta ba Matlotlo a Setšhaba ba laediše tšhaparego ya ekonomi ya lefase yeo e sa kago ya bonwa ge e sale go ba le Tšhaparego e Kgolo ya ekonomi:
 - Ba dupeletše theogo ka -3% bakeng sa lenyaga fela
 - Diekonomi tša go gatela pele di imelwa ke theogo ye ka -6.1%, whilst
 - Diekonomi tša tšwetšopele di itemogetše theogo ka -1%
 - Diekonomi tša Sub-Sahara di itemogetše theogo ya -1.6%
2. Bakeng sa Afrika Borwa, mabaka a mararo a mmatlotšwe ao a dupeletšego ditetelo tša GDP ya go tloga magareng ga -5.4% to -16% bakeng sa ngwaga wa ditšhelete wa lenyaga
3. Ditetelo tša mafelelo di tla ya le katološo ya leuba lefase ka bophara, gape mo nageng tirišo ya sephetho sa kiletšo ya mesepelo e phethagatšwa ka ge mmušo o leka go thibela phatlalatšo ya baerase le go laola ditetelo tša maphelo le mahu.
4. Re dumela gore go na le mabaka a mantši a go se tsebiwe ao a lebanego le dimmotlolo tša go dupelela tšeo di tšwelago pele go mpshafatšwa.
5. Re tloga re lebane le tšhomompe ya ekonomi mo mehleng ye, yeo e gakatšwago ke diphošo tša kago go ekonomi ya reng, yeo e akaretšago:
 - Tekatekano ya go ganelela ya Sekgoba & Selegae yeo e sa kago ya bolelwa ka yona go tloga mathomong a temokrasi ya rena.
 - Ditetelo tša maemo a fase a thuto, yeo e gatelelago bokamoso bja mabokgoni
 - Maemo a fse a go se amogelege a kgolo ya mešomo, maemo a godimo a tlhokego ya mešomo

- Go se šome botse ga dikhamphani tša mmušo tša kamano mpe go letlakala la tekanyetšo la mmušo le taolelo ya ditheko - go sepetša ditheko tša dikoloto tša go se amogelege le preisi ya infleišene
- Sektara ya praebete ya godimo ka phadišano ya fase le maphekgo a go tsena bakeng sa dikgwebo tše nnyane tše di mpsha

2. KAMEGO YA GO ŠOMA GA DITSENO

1. Mola re sa le matšatšing a mathomo, tebelelo ya rena ya mathomo ke gore go šoma ga ditseno go tlo ya fase go feta pego ya Tekanyetšo ya tšhelete ya Feberware magareng ga 15%-20%. Se se ra gore ditseno tšeo di tšošološwago di ga šuthela godimo go R285 billion.
2. Go tloga ka tekolo ya pele ya go šoma ga ditseno tša kgwedi ya mathomo re ka bega gore:
 - Tšošološo ya fase ka R9 billion bakeng sa Aprele e emetše theogo ya ngwaga ka ngwaga ya 8.8%
 - Baotledi ba ba golo ba tšošološo ba akaretša:
 1. **PAYE yeo e theogilego fase ngwaga wa go feta ka 5.2%**
 - **Bengmešomo ba 65 219** bao ba dirilego ditefelo ka Aprele 2019, eupša ga se ba dire ditefelo ka Aprele 2020 - boleng bja motšhelo ka R3.8b
 - **Bengmošomo ba 87 137** bao ba dirilego ditefelo ka Aprele 2019, ba dirile ditefelo tša fase ka Aprele April 2020 - **boleng bja motšhelo R6.1b**
 2. **VAT ya Segae e theogile ngwagola ka 4.3%**
 - Palo ya barekiši bao fa faetšego gape ba lefilego e theogile ka 13% go tloga ka 160 136 ka Aprele 2019 go fihla 139 313 ka Aprele 2020.
 - Barekiši ba 139 313 bao ba lefetšego lenyaga, ke fela 104 996 (75%) yeo e lego balefi ba go boeletša (gape ba lefetše ka PY). Dikoleka go tšwa go barekiši ba 75% bao ba lefetšego bobedi mengwega ye di theogile ka R200m (0.9%). Se se laetša kimelo go motheo wa motšhelo.
 - Ditefelo tša ngwaga-ka-ngwaga go tšwa go bao ba **faetšego di theogile** ka 20% **ka boleng bja motšhelo bja R1.1b**
 3. **Kakaretša ya Motšhelo wa Tlišogae o theogile go feta ngwagola ka 19.7%**

- Motšhelo wa VAT ya Tlišogae o **theogile ka 25%** go feta ngwagola - ka motšhelo **wa boleng bja R1.6b**
 - Makgetho a Khastomo a **theogile ka 11.8%** go feta ngwagola - **ka boleng bja motšhelo bja R100m**
4. **Makgetho a Motšhelophahloge e a itseng** a theogile go feta ngwagola ka 54.7% - ka boleng bja motšhelo bja **R1.3b** (R1.7b fase ka dinotagi le disekerete, ya fokotšwa ka R0.4b phošollo ya godimo go Levi ya Peterole)
- Re šetše re dirile kgopelo ya tiego ya ditefelo go tšwa go balefela motšhelo ba bararo mabapi le Dinotagi, Disekerete le Peterole
 - Gabjale re dira dinyakišišo tša go se obamele mo mabakeng a dinotagi le disekerete
 - Re na le bohlatse bja thekišo ya disekerete le dinotagi tšeo di sego molaong tšeo di bego di rekišwa ka kiletšo ya mesepelo - mola kamego ya ditseno e le fase kudu bjale ka persente ya palomoka ya ditseno, re tshwenywa kudu ke bosenyi.
5. **Metšhelo ya Koporeiti e theogile fase go feta ngwagola ka 55.4%**
- Aprele ga se kgwedi ya go šoma gabotse bakeng sa metšhelo ya koporeitie, eupša ditaetšo tša ka pejana di laetša go theoga kudu go diarea ka moka ntle le mohlagase, kgase le meetse
 - Re letše gore palo ya dikhamphani tšeo di tlo dirago dikgopelo tša thušo ya kgwebo e tla oketšega ngwaga o tlogo
6. **Dipušetšomorago tša tefelo ya VAT di tlase ka 12.5% go feta ka fao go bego go lekanyeditšwe**
- Dipušetšomorago tša tefelo ya VAT bakeng sa Aprele e faes ka ge palo ya dipušetšo tša khrediti di ile fase go feta ngwagola bakeng sa kgwedi ya Aprele - tefelamorago ya boleng bja R15.5b ge go bapetšwa le R17.7b ka Aprele 2019

3. **MAGATO A KIMOLLO YA MOTŠHELO:**

1. Ditshenyagelo tša Magato a Kimollo ya Motšhelo ya Covid-19 e le noši e akanyeditšwe go R70 billion go tšwa go ditiego tša motšhelo ntle le dikotlo le ditswala, Dikgoketši tša Motšhelo wa Mongmošomo le dikatološo gammogo le phego ya nakwana ya Levi ya Tšwetšopele ya Mabokgoni.

2. Palo ye:

- E akaretša R5 billion bakeng sa kgetsi ka kgetsi ya dikgopelo tša ditiego, eupša re dupelela palo ye go golela godimo, gape
- Ga re akaretše go theoga ga obamelo ka kakaretšo ka lebaka la go goga ka kgara ga dikgwebo ka go se hwetše kelelo ya kheše, le go se kgone go lefela morago ditefelo tša tiego mo ngwageng wa gabjale wa ditšhelete, goba go se lefele le/goba go se lefele ka gohle n

3. Ka fao re tloga re lebeletše palomoka ya kamego ya Magato a Kimollo ya Motšhelo e tloga e le godimo go feta ka R70b ya tekolo ya mathomo

4. KAMEGO YA EKONOMI KA LEBAKA LA COVID-19 LE KILETŠO YA MESEPELO

Maswenyego a renago le ona ka tebelelo ya ditseno ga se fela theogo ya ditiragalo tša ekonomi, eupša tahlegelo ya bokgoni bja ekonomi ka lebaka la dikgwebo tše di tswalelago ka lebaka la go lahlegelwa ke mešomo. Kamego ya botlalo ya se e tla tšwelela kudu mo dikgweding tše mmalwa tše di tlogo, gape go tla ya le gore mmušo o laola bjang ditiragalo tša ekonomi.

Dikgwebo tše dintši di ka se kgone go sepetšwa ka dipoelo ka phokotšo ya bokgoni gomme di tlo hlolega go ya go ile. Bao ba šetšego ba thomile dikgwebo go tloga mathomong, ba a tseba gore go boima bjang go thoma kgwebo - gantši go tšea bohlagahlaga bja dikgwebo tše 100 go thoma kgwebo ya go tšwelela! Tahlegelo ya bokgoni bja ekonomi go ekonomi ya rena go tla ba le ditla morago tša nako e telele ya ditseno tša motšhelo

Tekolo ya rena ya mathomo e thekgwa ke dintlha tše di latelago tša data:

1. Go ya ka pego ya STATSSA ka ga Dilikwideišene & Go tšhona

1. **Dilikwideišene di oketšegile ka 12.3%**, bakeng sa Feberware 2020 go beišana le Feberware 2019, ka koketšo ya dikgopelo tša boithaopo
2. **Dikgwebo tša go tšhona di oketšegile ka 13.9%** bakeng sa Janaware 2020 go beišana le Janaware 2019

2. Go ya ka **ditaetšo tše di feleleditswego**, re ka bega gore koketšego ya bašomi ba **1 622 bao ba lokolotšwego** mešomong ka Aprele 2020 go bapetšwa go Aprele 2019 - koketšego ya 9% - Palomoka ya go lokollwa mošomong ka Aprele 2020 e feta 20 000.

3. STATSSA e dirile tekanyetšo ya temogo, ka tebanyo ya **dikgwebo tšeo di ngwadišitšego bakeng sa VAT**, ka tšhupetšo ya sebaka sa 30 Matshe - 13 Aprele 2020, gomme e begile:

- 42% ya dikgwebo e bona gore e ka se kgone go šoma ka leuba la Covid-19
- 54% ya dikgwebo e ikwa gore e ka kgona go phomelela sebaka sa magarenga ga dikgwedi tše 1-3
- 46.4% ka dikgwebo e tswaletše menyako ya gona sebakanyana fela
- Ke fela seripa sa dikgwebo tše di fetotšego tše di gopotšego gore mošomo wa bona o ka se amege
- 36.8% ya kgwebo e letetše go fokotša bašomi ba bona
- 20% ya kgwebo e tlogedišitše bašomi sebaka se se kopana
- 28% ya dikgwebo e fokoditše diiri tša go šoma
- 85.4% ya dikgwebo e begile poelo ya bona ya kgwebo ka fase ga maemo ao a tlwaelegilego mo sebakeng se
- 2/3 ya dikgwebo e bona gore kamano ye e tlo gakala kudu go feta resešene ya 2008/9
- Go dikgwebo tše 707 tše di lekotšwego:
 - (i) Bopa/Loga – 180
 - (ii) Kgwebo – 71
 - (iii) Lotšistiki & Dikgokaganyo – 52
 - (iv) Thekišo ya Dintlo & Ditirelo tša Kgwebo – 44
 - (v) Kago - 39

5. BJALE KE RATA GO TSEPELELA GO SETLHA SE SE TLAGO SA MOTŠHELO

Go feta dinako ka moka, re tloga re nyaka gore balefeela motšhelo ba obamele tefelo ya motšhelo! Re akantše Setlha sa Motšhelo sa 2020 bakeng sa Metšhelo ya Mong ka diphetogo tše mmalwa:

KGATO YA 1: 15 Aprele 2020 - 31 Mei 2020 - GO FAELA GA BENGMEŠOMO

6. Obamelo ya Bengmešomo mabapi le metšhelo ya megolo (PAYE) e bohlokwa kudu
- Tsepelelo e mpshafaditšwego go tiišetša gore Bengmošomo ka moka ba obamela ka botlalo go ya ka boitlemo bja bona bja go faela le go ditefelo - Re holofela gore bengmešomo ka moka ba tla obamela ka botlalo ka lebaka la gore se se tiišetša kimollo ya obamelo bakeng sa bašomi ba bona mabapi le boitlamo bja bona bja go faela.

- Bengmešomo, ba thwetšwe ka semolao bjale ka diagente legatona la SARS - Re rata go gopotša bengmošomo gore ke molato wa bosenyi go koleka motšhelo go bašomi ba bona, gape ba se ke be e lefela go SARS
7. Obamelo ya baabatirelo ba **Tshedimošo ya Leloko la Boraro**
- Gape re ipiletša go Bengmešomo, gammogo le bafana ka tirelo ba bangwe ba tshedimošo ya leloko la borago go fihlelela dinyakwa pele ga **mafelelo a Mei 2020**.
 - Tshedimošo ya Leloko la boraro e re dumelela go diriša mmotlolo wa data le bohlale bja etšišo go dira kelo ya mafelelo go maemo ka moka a balefela motšhelo go fa bontši bja balefela motšhelo maitemogelo a go faela ao a se nago mathata.
 - Baabatirelo ba Leloko la Boraro ba akaretša:
 1. Bengmešomo
 2. Dipanka
 3. Dikhaphani tša Tša Ditirelo tša Ditšhelete tšeo di laolago sekhwama sa go motlaodutše le dikimi tša phenšene
 4. Dipolokelo tša Kalafi le dikimi tša enšorensense
 - Ka tlaleletšo, SARS e tla dirišana le Retšistara ya Dipalopalo tša Batho ya Setšhaba, Retšistara ya Dikhamphani le Ofisi ya Ditokumente tša ngwadišo ya dintlo

KGATO YA 2: 1 June 2020 - 31 Agosetose 2020 - TSHEDIMOŠO E MPSHA YA FAELE YA MOTŠHELO

8. Mo nakong ye balefela motšhelo ba kgopelwa go šomišana le SARS go kgonthiša gore difaele tša bona tša motšhelo di na le tshedimošo ya bjale, go ya ka ditekolo tša maphelo, dintlha tša go pankana, phetogo ya aterese, bjale le bjale. Dinolofatši tša inthanete tša SARS di a hwetšagala go ka dira bontši bja tše. Ditekolo tše di tla dirwa ka inthanete pele ga Setlha sa Motšhelo.
9. Tshedimošo ka moka yeo e šaletšego morago ya leloko la boraro e tla latelwa na nako ye go tiišetša maemo a godimo a tshephagalo ya data. Baabatirelo ba data ba leloko la boraro, go akaretša bengmešomo, bao ba sa obamelego ka go ithaopa ba tla latofatšwa ka bosenyi mo nakong ye.
10. Mo kगतong ye palo e kgolo ya balefela motšhelo e tla amogela dikelo tša go itiriša gomme ba tla fiwa sebaka sa go tiišetša kamogelo ya dipoelo tša kelo go ya ka SARS.
11. Mo go KGATO YA 2, balefela motšhelo ka noši bao ba hlokago go faela eupša ba sa elwa ka go itiriša ba la faela pele ga nako ka dinolofatši tša inthanete ge eba bengmešomo ba bona & baabi ba data ba bangwe ba maloko a boraro ba obamela ka botlalo (se se

akaretša gore ga go na sekoloto sa PAYE ntle le peakanyo ya maleba ya tiego ya tefelo ya sekoloto).

12. Batho ka noši bao ba sa hlokego go faela ba tla tsebišwa.

13. Batho ka noši bao ba hlokago go faela go Kgato ya 3 ba tla tsebišwa.

KGATO YA 3: 1 Setemere - 31 Janaware 2021 - GO FAELA GA BENGMEŠOMO

1. Batho ka noši bao ba swanetšego go faela ba tla gopotšwa.

2. Batho ka noši bao e sego balefela motšhelo ba sebakanyana goba bao ba sa amogelago dipoelo tša kelo ya go itiriša ba swanetše go faela go tloga ka la **1 Setemere** go fihla ka **16 Nofemere 2020** gape ba hlohleletšwa go faela ba diriša dikanale tša rena tša inthanete go fokotša ketelo diofising tša rena.

3. Batho ka noši bao e sego balefela motšhelo ba sebakanyana, bao ba dirišago nolofatši ya Lekala la rena ba na le go fihla ka **22 Oktobore 2020** go faela.

4. Balefela motšhelo ba Sebakanyana bao ba sa dumelago poelo ya kelo ya go itiriša ba hloka go faela ge ba ikemišeditše eupša pele ga la **31 Janaware 2021**.

6. DITEBELELORAGO KA MORAGO GA NGWAGA WA KA WA MATHOMO KE BOETŠE KA SARS

Ka ge ke dira sephetho ke rata go dira tebelelorago ka ga dikgwedi tše 12 ge sale ke thomile go šoma ka la 1 MEI 2019.

Gabjale go tloga go tsebiwa phatlalatša gore SARS e itemogetše mathatanyana ka pušo le botshepegi gape e itemogetše maitshwaro a fase kudu a mongmošomo, maitshwaro a mampe setšhabeng, le tahlegelo ya tshephagalo setšhabeng. Se se laeditšwe ka go theoga ga ditseno, maemo a fase a obamelo le go se sa botega ga balefela motšhelo.

Leeto le kagoleswa ya SARS le thomile ka tebelelo ya botshepegi le tsenya tšhomong ya ketapele ya godimo ya SARS.

Lehono nka bega tšwelopele ka tše di latelago.

14. Re boletše ka mathata a botshepegi bja ketapele

15. Re tlhomile mananeo sebopego le kagoleswa ya SARS yeo e nago le:

1. PONELOPELE YA 2024 yeo e thakgatšago
2. Phegelelo ya Leano la SARS leo le theilwego ka Obamelo ya Boithaopo
3. Lehono re dirile tlhagišo go Komiti ya Palamente
 - Leano la Maikemišetšo la mengwaga ye 5
 - Leano la Ngwaga ka ngwaga la Mošomo

16. Go thekga Phegelelo ya Maikemišetšo re na le **Ditebo tše 9 tša Maano**

1. Go fana ka Hlathollo & Tiišetšo bakeng sa balefela motšhelo le bagwebi ka ga boitlemo bja bona bja Motšhelo
2. **Go Nolofaletša Balefela motšhelo & Bagwebi** go Obamela & le go phethagatša boitlamo bja bona
3. **Go hwetša balefela** motšhelo bao ba sa obamelego tefelo ya motšelo & Bagwebi, go thatafatša go se obamele & gape le go lefiša kotlo
4. Go tšweletša maemo a godimo a go **šoma, ka mekgwa ya go fapana, bobebe, ka kamano** le go tšweletša tsošološo mošomong
5. **Katološo ya tirišo ya data go kaonafatša** tshephagalo, go tšweletša kwešišo & go kaonafatša dipoelo
6. **Mpshafatša mekgwatšhomo** ya rena go fana ka ditirelo tša ditsitale le inthanete
7. **Tsomana le tlhahli ya ketapele bakeng sa phethagalo**, ditetelo tša khwalithi & mošomo wa go fetišišo
8. **Go šoma le & ka Baswarakabelo go kaonafatša** mokgwatšhomo wa motšhelo
9. **Go aga tshepho le boitshepho** le potego ya mokgwatšhomo wa taolo ya motšhelo

17. Re beakantše mošomo wa rena go phethagatša Ditebo tša Maano

1. 3 Peakanyo ya Dihlopha:
 - Kamano ya Molefela motšhelo
 - Akanyetšo & Kgontšhagalo
 - Ditirelo tša Enthapraese & Thekgo
2. A Kago ya Selete:
 - 9 Dilete tša Tikologo
 - 3 Dikarolwana tša Molefela motšhelo
3. Setheo sa Ketapele yeo e Boeleditšwego le Peakanyo ya Pego

18. Bjale ka karolo ya kagoleswa ya meago re lebeletše

- Tsošološo ya Morero wa Godimo
- Kagoleswa ya Mokgwatšhomo wa Ketapele e mpsha
- Lenaneo le Kamano ya Mongmošomo ya tšwelelo

19. Kaonafatšo ya Tiragatšo ya Ditseno yeo e tsebagaditšwego

- Poso ya Moofisiri Mogolo wa Ditseno

- Tsepelelo yeo e lego pepeneneng go tšwa go Lenaneo la Obamelo ya tefelo ya motšhelo
- Lenaneo leo le tsepeletšwego le Hwetšogape ya Ditseno
- Thutonyakišišo ya Sekgoba sa Motšhelo ka fase ga thuto ya Judge Dennis Davis

20. Kagoleswa ya SARS e tla hloka nako le boikgafo bja go tsenelela

- Ditlhohlo tša gona bjale tše di tlhagišitšwego ke Covid-19, go theošwa ga dipeeletšo, khunyelo e kgolo ya ekonomi dinakong tša bjale go thatafišitše mošomo wa rena kudu, EUPŠA
- Ka nako e tee, re hlogonolofadišwe ke motheo wa go kwatla, banna le basadi ba go ikgafa, le tšhaparego yeo re sa nyakego go e senya.
- Re dula re ikgafile gape re hlohleletšwa go tšwelapele ka mošomo o bohlokwa wo re filwego sebaka sa go o dira.

KE A LEBOGA!

EDWARD CHR KIESWETTER

KHOMIŠINARE WA SARS

5 Mei 2020